สารบัญเรื่อง

หน้า

กิตติกรรมประกาศ ก

ABSTRACT ข

บทคัดย่อ ง

สารบัญเรื่อง ฉ

สารบัญรูป ฌ

สารบัญตาราง ฎ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ความเป็นมาของโครงการวิจัย 1

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ 2

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย 2

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 2

บทที่ 2 ทฤษฎี 4

2.1 โปรตีนเซลล์เดียว 4

2.2 จุลินทรีย์ที่ใช้ในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว 6

2.2.1 สาหร่าย 6

2.2.2 ยีสต์ 9

2.2.3 รา 10

2.2.4 แบคทีเรีย 10

2.3 การผลิตโปรตีนเซลล์เดียวจากยีสต์ 14

2.3.1 กระบวนการที่ใช้ในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียวจากยีสต์ 15

2.3.2 แหล่งวัตถุดิบสำหรับการผลิตโปรตีนเซลล์เดียวจากยีสต์ 15

2.3.3 ปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียวจากยีสต์ 17

2.3.4 คุณค่าทางอาหารของยีสต์ 19

2.4 การใช้ยีสต์เป็นแหล่งโปรตีนในอาหารสัตว์ 21

2.4.1 การใช้ยีสต์เป็นแหล่งโปรตีนในอาหารสัตว์ปีก 22

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
2.5 การเพิ่มโปรตีนในมันสำปะหลังด้วยจุลินทรีย์	24
บทที่ 3 วัสดุอุปกรณ์และวิธีการทดลอง	26
3.1 เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และสารเคมี	26
3.1.1 เครื่องมือ	26
3.1.2 วัสดุอุปกรณ์	27
3.1.3 สารเคมี	27
3.2 จุลินทรีย์ และการเตรียมจุลินทรีย์เริ่มต้น	28
3.2.1 จุลินทรีย์	28
3.2.2 อาหารเลี้ยงจุลินทรีย์	28
3.2.3 การเตรียมจุลินทรีย์เริ่มต้น	28
3.3 วิธีการทดลอง	29
3.3.1 การคัดเลือกวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	29
3.3.2 การคัดเลือกจุลินทรีย์เพื่อนำมาใช้ในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	29
3.3.3 การศึกษาสภาวะที่เหมาะสมในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	29
3.3.4 การศึกษาถึงองค์ประกอบทางเคมีในโปรตีนเซลล์เดียวที่ผลิตได้	33
3.3.5 การทดสอบใช้โปรตีนเซลล์เดียวเป็นแหล่งโปรตีนทดแทนกากถั่วเหลืองบางส่วนในสูตรอาหารสำหรับเลี้ยงนกกระทาไข่	36
บทที่ 4 ผลการทดลอง	39
4.1 การคัดเลือกวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	39
4.2 การคัดเลือกจุลินทรีย์เพื่อนำมาใช้ในการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	41
4.3 ผลของ pH ต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	45
4.4 ผลของความเข้มข้นของแหล่งคาร์บอนต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	53
4.5 ผลของชนิดและความเข้มข้นที่เหมาะสมของแหล่งไนโตรเจนต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	59

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

หน้า

4.6 ผลของความเข้มข้นที่เหมาะสมของโปตัสเซียมไดไฮโดรเจนฟอสเฟตต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว 85

4.7 ผลของความเข้มข้นของ yeast extract ต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว 92

4.8 ผลของความเข้มข้นของ malt extract ต่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว 98

4.9 ผลของการผลิตโปรตีนเซลล์เดียวในถังหมักขนาด 5 ลิตร และ 10 ลิตร 104

4.10 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของโปรตีนเซลล์เดียว 110

4.11 ผลการนำโปรตีนเซลล์เดียวไปใช้เป็นแหล่งโปรตีนทดแทนกากถั่วหลืองในสูตรอาหารสำหรับเลี้ยงนกกระทาไข่ 113

บทที่ 5 สรุปผลการทดลองและข้อเสนอแนะ 118

5.1 สรุปผลการทดลอง 118

5.2 ข้อเสนอแนะ 120

เอกสารอ้างอิง 122

ภาคผนวก 124

ภาคผนวก ก. อาหารเลี้ยงเชื้อและวิธีการเตรียม 125

ภาคผนวก ข. สารเคมีและวิธีการวิเคราะห์ 127

ภาคผนวก ค. สูตรอาหารและองค์ประกอบทางเคมีของสูตรอาหารที่ใช้เลี้ยงนกกระทาไข่ 139

ภาคผนวก ง. การวิเคราะห์ทางสถิติ 140

สารบัญรูป

		หน้า
รูปที่ 2.1	ไดอะแกรมแสดงถึงขั้นตอนการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	5
รูปที่ 2.2	การเตรียมวัตถุดิบเพื่อการผลิตโปรตีนเซลล์เดียว	6
รูปที่ 2.3	การเพาะเลี้ยงและกระบวนการผลิตสาหร่ายเป็นอาหารโปรตีน	7
รูปที่ 3.1	*Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ที่เลี้ยงในอาหารวุ้น	29
รูปที่ 3.2	กล้าเชื้อ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ที่เลี้ยงในอาหารเหลวสูตร YM broth	30
รูปที่ 3.3	การผลิตโปรตีนเซลล์เดียวในถังหมักปฏิกรณ์ชีวภาพ	35
รูปที่ 3.4	ลักษณะของเซลล์ยีสต์ก่อนและหลังการอบแห้ง	36
รูปที่ 3.5	การเลี้ยงนกกระทาไข่ในกรงตับเพื่อทดสอบสูตรอาหารที่ใช้เลี้ยง	38
รูปที่ 4.1	บริเวณวงใสรอบโคโลนีของยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5346 ที่เลี้ยงบนอาหารแข็งสูตร starch agar เพื่อทดสอบความสามารถในการย่อยแป้ง	44
รูปที่ 4.2	บริเวณวงใสรอบโคโลนีของยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ที่เลี้ยงบนอาหารแข็งสูตร starch agar เพื่อทดสอบความสามารถในการย่อยแป้ง	44
รูปที่ 4.3	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณแป้ง ปริมาณน้ำตาลและการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลาในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี pH เริ่มต้นเป็น 4.5, 5.0 และ 5.5	47
รูปที่ 4.4	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณแป้ง ปริมาณน้ำตาลและการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลาในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี pH เริ่มต้นเป็น 5.5	51
รูปที่ 4.5	ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักเซลล์แห้ง ปริมาณแป้ง ปริมาณน้ำตาลและปริมาณโปรตีน กับเวลาในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มีแป้งความเข้มข้นต่างๆ กัน	57

สารบัญรูป (ต่อ)

หน้า

รูปที่ 4.6	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลาในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี $(NH_4)_2SO_4$ เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	63
รูปที่ 4.7	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลา ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี NH_4NO_3 เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	69
รูปที่ 4.8	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆกัน ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี Urea เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	75
รูปที่ 4.9	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆกัน ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี Peptone เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	81
รูปที่ 4.10	ปริมาณโปรตีนสูงสุดที่ผลิตได้จากการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่แปรผันชนิดและความเข้มข้นของแหล่งไนโตรเจนที่เหมาะสม	84
รูปที่ 4.11	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆกัน ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่เติม KH_2PO_4 ที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	90
รูปที่ 4.12	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลา ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี yeast extract ที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	96

สารบัญรูป (ต่อ)

หน้า

รูปที่ 4.13	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลา ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี malt extract ที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	102
รูปที่ 4.14	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลา ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในถังหมักขนาด 5 ลิตร	106
รูปที่ 4.15	ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH กับเวลา ในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในถังหมักขนาด 10 ลิตร	109
รูปที่ ข.1	ตัวอย่างช่องสี่เหลี่ยมภายในสไลด์	129

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	ส่วนประกอบทางเคมีของสาหร่ายแต่ละชนิดเปรียบเทียบกับถั่วเหลือง (%น้ำหนักแห้ง)	7
ตารางที่ 2.2	ส่วนประกอบทางเคมีของสาหร่าย (กรัมต่อ 100 กรัม น้ำหนักแห้ง)	8
ตารางที่ 2.3	กรดอะมิโนต่างๆ ในสาหร่าย เปรียบเทียบกับโปรตีนมาตรฐานของ FAO (กรัมต่อ 100 กรัม โปรตีน)	8
ตารางที่ 2.4	ปริมาณวิตามินต่างๆ ในสาหร่าย (มิลลิกรัม ต่อ กิโลกรัม น้ำหนักแห้ง)	9
ตารางที่ 2.5	กรดอะมิโนจำเป็นของเชื้อ *Methylophilus sp.* เมื่อเปรียบเทียบกับกรดอะมิโนจำเป็นจากปลาป่นและถั่วเหลืองป่น	11
ตารางที่ 2.6	ปริมาณโปรตีนของแบคทีเรียที่สามารถใช้สารไฮโดรคาร์บอนได้	12
ตารางที่ 2.7	เปรียบเทียบองค์ประกอบของแบคทีเรีย *R. shaeroides*, Chlorella sp. และ ยีสต์ *Saccharomyces sp.*	13
ตารางที่ 2.8	ส่วนประกอบของเซลล์และองค์ประกอบของกรดอะมิโนภายในเซลล์ของเชื้อ *R. shaeroides* P47	13
ตารางที่ 2.9	ส่วนประกอบต่างๆ ของเซลล์ยีสต์ที่ใช้เป็นแหล่งอาหารโปรตีน (กรัมต่อ 100 กรัม น้ำหนักแห้ง)	19
ตารางที่ 2.10	เปรียบเทียบกรดอะมิโนจากเซลล์ยีสต์ชนิดต่างๆ กับโปรตีนมาตรฐานของ FAO	20
ตารางที่ 2.11	ปริมาณเกลือแร่ของยีสต์ Candida ingens (น้ำหนักแห้ง)	21
ตารางที่ 2.12	ปริมาณวิตามินของยีสต์ Candida ingens (น้ำหนักแห้ง)	21
ตารางที่ 4.1	พื้นที่เพาะปลูกและปริมาณผลผลิตทางการเกษตรที่นิยมนำมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อผลิตอาหารสัตว์ (ข้อมูลประจำปี 2536)	40
ตารางที่ 4.2	องค์ประกอบทางเคมีของมันสำปะหลัง และผลิตภัณฑ์จากมันสำปะหลัง (เปอร์เซ็นต์)	41
ตารางที่ 4.3	การใช้แหล่งคาร์บอนโดยยีสต์สายพันธุ์ต่างๆ	42
ตารางที่ 4.4	อัตราส่วนระหว่างเส้นผ่านศูนย์กลางของบริเวณวงใสต่อเส้นผ่านศูนย์กลางของโคโลนีของยีสต์ทั้งสองสายพันธุ์ที่เวลาต่างๆ กัน	43

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 4.5 จำนวนเซลล์ ปริมาณแป้ง ปริมาณน้ำตาล และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี pH เริ่มต้นเป็น 4.5, 5.0 และ 5.5 46

ตารางที่ 4.6 จำนวนเซลล์ ปริมาณแป้ง ปริมาณน้ำตาล และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี pH เริ่มต้นเป็น 5.5 50

ตารางที่ 4.7 น้ำหนักเซลล์แห้ง ปริมาณแป้ง ปริมาณน้ำตาล และปริมาณโปรตีนในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มีแป้งความเข้มข้นต่างๆ กัน 55

ตารางที่ 4.8 จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี $(NH_4)_2SO_4$ เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน 60

ตารางที่ 4.9 จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี NH_4NO_3 เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน 66

ตารางที่ 4.10 จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี urea เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน 72

ตารางที่ 4.11 จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี peptone เป็นแหล่งไนโตรเจนที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน 78

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 4.12	เปรียบเทียบปริมาณโปรตีนสูงสุดที่ผลิตได้จากการเลี้ยง *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่แปรผันชนิดและความเข้มข้นของแหล่งไนโตรเจนที่เหมาะสม	83
ตารางที่ 4.13	จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่เติม KH_2PO_4 ที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	87
ตารางที่ 4.14	จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี yeast extract ที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	93
ตารางที่ 4.15	จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในสูตรอาหารที่มี malt extract ที่ความเข้มข้นต่างๆ กัน	99
ตารางที่ 4.16	จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในถังหมักขนาด 5 ลิตร	105
ตารางที่ 4.17	จำนวนเซลล์ ปริมาณน้ำตาล ปริมาณโปรตีน และการเปลี่ยนแปลงของ pH ที่เวลาต่างๆ กันในการเลี้ยงยีสต์ *Schwanniomyces occidentalis* TISTR 5555 ในถังหมักขนาด 10 ลิตร	108
ตารางที่ 4.18	องค์ประกอบทางเคมีของโปรตีนเซลล์เดียวที่ผลิตได้	111
ตารางที่ 4.19	ชนิดและปริมาณของกรดอะมิโนที่วิเคราะห์ได้จากโปรตีนเซลล์เดียว	111
ตารางที่ 4.20	กรดไขมันบางชนิดที่วิเคราะห์ได้จากโปรตีนเซลล์เดียว	112
ตารางที่ 4.21	ปริมาณอาหารที่นกกระทากินต่อตัวต่อวัน (กรัม)	115
ตารางที่ 4.22	ปริมาณอาหารที่นกกระทาใช้ต่อการผลิตไข่ 1 ฟอง (กรัม)	115
ตารางที่ 4.23	เปอร์เซ็นต์การไข่ของนกกระทา	116
ตารางที่ 4.24	น้ำหนักไข่นกกระทา (กรัม)	116
ตารางที่ 4.25	สีของไข่แดงของนกกระทา	117
ตารางที่ 4.26	องค์ประกอบทางเคมีของไข่นกกระทา	117

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 4.27	องค์ประกอบทางเคมีของเปลือกไข่นกกระทา	117
ตารางที่ ค.1	วัตถุดิบในสูตรอาหารที่ใช้เลี้ยงนกกระทาไข่	139
ตารางที่ ค.2	องค์ประกอบทางเคมีของสูตรอาหารแต่ละสูตร	139
ตารางที่ ง.1	ตัวอย่างการวิเคราะห์ความแปรปรวนของเปอร์เซ็นต์การไข่	140
ตารางที่ ง.2	ตัวอย่างการวิเคราะห์ความแปรปรวนของปริมาณอาหารที่นกกระทากินต่อตัวต่อวัน	142
ตารางที่ ง.3	ตัวอย่างการวิเคราะห์ความแปรปรวนของปริมาณอาหารต่อการผลิตไข่นกกระทา 1 ฟอง	143
ตารางที่ ง.4	ตัวอย่างการวิเคราะห์ความแปรปรวนของน้ำหนักไข่นกกระทา	144